

UNIVERZITET U BEOGRADU
FAKULTET ZA SPECIJALNU
EDUKACIJU I REHABILITACIJU

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF SPECIAL EDUCATION
AND REHABILITATION

12.

MEĐUNARODNI
NAUČNI SKUP
„SPECIJALNA
EDUKACIJA I
REHABILITACIJA
DANAS”

12th

INTERNATIONAL
SCIENTIFIC
CONFERENCE
“SPECIAL
EDUCATION AND
REHABILITATION
TODAY”

ZBORNIK RADOVA

PROCEEDINGS

Beograd, Srbija
27-28. oktobar 2023.

Belgrade, Serbia
October 27-28th, 2023

UNIVERZITET U BEOGRADU – FAKULTET ZA
SPECIJALNU EDUKACIJU I REHABILITACIJU

UNIVERSITY OF BELGRADE – FACULTY OF
SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION

12. MEĐUNARODNI NAUČNI SKUP
SPECIJALNA EDUKACIJA I REHABILITACIJA DANAS
Beograd, 27–28. oktobar 2023. godine

Zbornik radova

12th INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE
SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION TODAY
Belgrade, October, 27–28th, 2023

Proceedings

**12. MEĐUNARODNI NAUČNI SKUP
SPECIJALNA EDUKACIJA I REHABILITACIJA DANAS
Beograd, 27–28. oktobar 2023. godine
Zbornik radova**

**12th INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE
SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION TODAY
Belgrade, October, 27–28th, 2023
Proceedings**

Izdavač / Publisher

Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju
University of Belgrade – Faculty of Special Education and Rehabilitation

Za izdavača / For publisher

Prof. dr Marina Šestić, dekan

Glavni i odgovorni urednik / Editor-in-chief

Prof. dr Svetlana Kaljača

Urednici / Editors

Prof. dr Ljubica Isaković
Prof. dr Sanja Ćopić
Prof. dr Marija Jelić
Doc. dr Bojana Drljan

Recenzenti / Reviewers

Prof. dr Tina Runjić
Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Hrvatska
Prof. dr Amela Teskeredžić
Univerzitet u Tuzli, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Bosna i Hercegovina
Prof. dr Slobodanka Antić, prof. dr Milica Kovačević, doc. dr Nevena Ječmenica
Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Srbija

Lektura i korektura / Proofreading and correction

Dr Maja Ivanović
Maja Ivančević Otanjac

Dizajn i obrada teksta / Design and text processing

Biljana Krasić
Zoran Jovanković

Zbornik radova biće publikovan u elektronskom obliku / Proceedings will be
published in electronic format

Tiraž / Circulation: 200

ISBN 978-86-6203-174-7

Ministarstvo nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije učestvovalo
je u sufinansiranju budžetskim sredstvima održavanje naučnog skupa (Ugovor o
sufinansiranju – evidencioni broj 451-03-1657/2023-03).

UDK 159.923.5-056.262-053.4
316.612-055.52
364-787.8-056.262-053.4

SAMOPOŠTOVANJE I OPTIMIZAM RODITELJA DECE SA OŠTEĆENJEM VIDA I POVEZANOST SA KVALITETOM ŽIVOTA*

Vesna Vučinić^{**1}, Branka Jablan¹, Zagorka Vujović², Marija Anđelković¹

¹Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Srbija

²Osnovna škola „Dragan Kovačević”, Srbija

Uvod: Oštećenje vida ima značajan uticaj na kvalitet života deteta, ali i na funkcionisanje porodice. Proučavanje korelata kvaliteta života porodica dece sa smetnjama u razvoju postalo je aktuelno zahvaljujući ekološkom pristupu roditeljstva i programima u specijalnoj edukaciji i rehabilitaciji usmerenim na roditelje. Kvalitet života porodice zavisi od velikog broja činilaca, međutim rezultati brojnih istraživanja konzistentno ukazuju da su negativne dimenzije ovog konstrukta povezane sa smetnjom u razvoju kod deteta, kao i sa nekim psihičkim karakteristikama roditelja. Ključne podatke o kvalitetu života osobe ili porodice moguće je dobiti na osnovu samoprocene ličnog doživljaja i vrednovanja njegovih strukturnih elemenata, kao što su zdravlje, dobrobit, emocionalno blagostanje i lične vrednosti i osećaj samopoštovanja.

Cilj: Cilj istraživanja je utvrditi povezanost samopoštovanja i optimizma roditelja dece sa oštećenjem vida i kvaliteta života porodice.

Metode: Za prikupljanje podataka korišćen je Pedijatrijski upitnik za procenu kvaliteta života dece sa oštećenjem vida i njihovih porodica (Pediatric Eye Questionnaire - PedsEyeQ). Za procenu samopoštovanja kod roditelja korišćena je Rozenbergova skala samopoštovanja (Rosenberg Self Esteem Scale), a za procenu optimizma Skala za merenje optimizma (Life Orientation Test). Uzorak je činilo 38 ispitanika, roditelja dece sa oštećenjem vida.

Rezultati: Analizom rezultata utvrđena je pozitivna korelacija umerenog intenziteta između samopoštovanja roditelja dece sa oštećenjem vida i samoprocene kvaliteta života. Između samoprocene kvaliteta života i nivoa optimizma roditelja nije utvrđena povezanost.

* Rad je proistekao iz projekta „Kreiranje protokola za procenu edukativnih potencijala dece sa smetnjama u razvoju kao kriterijuma za izradu individualnih obrazovnih programa dece sa smetnjama u razvoju” i „Socijalna participacija osoba sa intelektualnom ometenošću”, čiju je realizaciju podržalo Ministarstvo nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije (ugovor br. 451-03-47/2023-01).

** vesnavucinic@fasper.bg.ac.rs

Zaključak: *Za organizaciju aktivnosti u zajednici i donošenje odluka veoma je bitno kako roditelj deteta sa oštećenjem vida vrednuje sebe i vidi budućnost svoje porodice. Zato je neophodno da se, kroz programe intervencije usmere ne na roditelje, stalno radi na oblikovanju njihovih realnih očekivanja (optimizma) i zdravog samopoštovanja.*

Ključne reči: *roditelji dece sa oštećenjem vida, kvalitet života, samopoštovanje, optimizam*

UVOD

Samopoštovanje se odnosi na pozitivan ili negativan način na koji ljudi vrednuju sebe, što se naziva i globalnim samovrednovanjem (Brown & et al., 2001). Visoko samopoštovanje može da postane uzrok ranjivosti ako nije u skladu sa stvarnim zahtevima ili dostignućima. Nekada može da bude povezano sa neosetljivošću, egocentrizmom i neuvažavanjem mišljenja drugih (Paulhus, & Williams, 2002), sredstvo za razmenu informacija između pojedinca i društvenog okruženja, ali i štiti od negativnih iskustava (npr. odbacivanja i neuspeha) (Zeigler-Hill, 2013).

Samopoštovanje se smatra jednim od najvažnijih elemenata zadovoljstva kvalitetom života (Sheldon et al., 2001), a kao doživljaj sopstvene vrednosti i samopouzdanja povezuje se sa zdravljem, optimizmom i psihičkim blagostanjem (Galanakis et al., 2016). Opšte blagostanje uključuje objektivne činioce i subjektivno vrednovanje fizičkog, materijalnog, socijalnog i emotivnog statusa i zajedno sa ličnim razvojem je definišući okvir kvaliteta života (Schalock, 2000, prema Joković i sar, 2017).

Saznanje da dete na rođenju ima neki vid ometenosti predstavlja stresno iskustvo za roditelje, a gubitak vida u detinjstvu ima dalekosežne negativne posledice na kvalitet porodičnog života (Кабенина, 2016). Opterećenost stalnom brigom za dete sa smetnjom u razvoju, njegovo trenutno stanje i budućnost čini roditeljstvo zahtevnim zadatkom, što može negativno da utiče na fizičko i psihičko zdravlje i blagostanje roditelja (Vučinić i Anđelković, 2021), dok ispunjavanje svakodnevnih obaveza može da dovede do povećanog nivoa stresa (Lupón et al., 2018).

U poređenju sa roditeljima dece tipičnog razvoja roditelji dece sa smetnjama u razvoju su u specifičnoj psihosocijalnoj situaciji jer se suočavaju i sa izraženim osećanjem pesimizma u vezi sa budućnošću deteta (Bujnowska, et al., 2019; Cantwell et al., 2014). U studiji o stavovima porodice prema reformama u obrazovanju, roditelji dece sa oštećenjem vida su iskazali zabrinutost u pogledu uključivanja njihove dece u redovne škole. Nezavisno od toga, mnogi su primetili da im je iskustvo u odgajanju deteta pomoglo da postanu samouvereniji i sigurniji u svoje sposobnosti, da lakše izlaze na kraj sa životnim izazovima i razviju osećaj optimizma koji su pokušavali da prenesu na svoje dete (Leyser & Hienze, 2001). U negativnim životnim situacijama može da opadne kvalitet života u nekim domenima (Joković i sar, 2017), što je povezano sa različitim činionicima, kao što su materijalni status porodice, obrazovni nivo roditelja, pol, zdravstveno stanje roditelja, nivo socijalne podrške, bračni odnosi, briga za sopstvenu karijeru i sl. (Bujnowska, et al., 2019).

CILJ

Cilj istraživanja je utvrditi povezanost samopoštovanja i optimizma roditelja dece sa oštećenjem vida i kvaliteta života porodice.

METODE

Uzorak

Uzorak istraživanja činilo je 38 roditelja (31 majka) dece sa oštećenjem vida uzrasta od 5 do 11 godina. Visokoškolsku spremu je imalo 25, dok je socioekonomski status većine porodica ($N = 30$) bio prosečan. U vreme istraživanja 29 roditelja je bilo zaposleno. Od 38 porodica 14 je imalo samo dete sa oštećenjem vida. Prema uzroku oštećenja vida deca su bila distribuirana u tri grupe: strabizam ($n = 11$) refrakcione anomalije ($n = 13$) i oboljenja retine i vidnog živca ($n = 14$).

Instrumenti

Za prikupljanje podataka korišćen je *Pedijatrijski upitnik za procenu kvaliteta života povezanog sa vidom* (Pediatric Eye Questionnaire – PedsEyeQ, Hatt et al., 2019). Namenjen je proceni kvaliteta života dece sa oštećenjem vida, uzrasta od 5 do 11 godina i njihovih porodica. Ispitanici daju odgovore na trostepenoj skali Likertovog tipa.

Za procenu samopoštovanja roditelja korišćena je *Rozenbergova skala samopoštovanja* (Rosenberg Self Esteem Scale, Rosenberg, 1965 prema Alinčić-Zorić, 2014), a za procenu optimizma *Skala za merenje optimizma* (Life Orientation Test – LOT, Scheier, Carver & Bridges, 1994 prema Alinčić-Zorić, 2014). *Rozenbergova skala samopoštovanja* i *Skala za merenje optimizma* sadrže po 10 ajtema, na koje ispitanici daju odgovore na petostepenoj skali Likertovog tipa od 1— uopšte se ne slažem, do 5 — u potpunosti se slažem.

Statistička obrada podataka

Za potrebe statističke obrade podataka primenjena je deskriptivna statistika i Sprimanov test korelacije.

REZULTATI SA DISKUSIJOM

Tabela 1

Distribucija odgovora na Rozenbergovoj skali samopoštovanja

Tvrđnje	1	2	3	4	5
Uopšteno govoreći, zadovoljan/na sam sobom.	0	7,9	39,5	21,1	31,6
Želeo/la bih da imam više poštovanja prema sebi.	50,0	15,8	18,4	7,9	7,9
Osećam da nema mnogo toga čime bih se mogao/la ponositi.	15,8	13,2	21,1	18,4	31,6
Ponekad se osećam potpuno beskorisnim/om.	7,9	21,1	10,5	21,1	39,5
Sposoban/na sam da radim i izvršavam zadatke podjednako uspešno kao i većina ljudi.	2,6	5,3	21,1	13,2	57,9
S vremena na vreme osećam da ništa ne vredim.	18,4	7,9	13,2	23,7	36,8
Osećam da sam isto toliko sposoban/na koliko i drugi ljudi.	0	7,9	23,7	15,8	52,6
Osećam da posedujem niz vrednih osobina.	0	0	21,1	26,3	52,6
Sve više dolazim do saznanja da jako malo vredim.	13,2	10,5	7,9	15,8	52,6
Mislim da vredim koliko i drugi ljudi.	2,6	5,3	23,7	21,1	47,4

Prosečan skor na *Rozenbergovoj skali samopoštovanja* ($AS = 3,57$; $SD = 0,52$) ukazuje na umereni nivo samopoštovanja kod roditelja, što je saglasno sa rezultatima studije u Saudijskoj Arabiji (Al-Zeraid et al., 2019). Rezultati istraživanja koje su sprovedli Sola-Karmona i saradnici ukazuju da roditelji dece sa oštećenjem vida imaju visok nivo samopoštovanja i da postojanje oštećenja vida kod deteta ne utiče negativno na njihovo samovrednovanje (Sola-Carmona et al., 2013).

Tabela 2

Distribucija odgovora na Skali optimizma

Tvrđnja	1	2	3	4	5
U neizvesnim situacijama, obično očekujem najbolji ishod.	2,6	10,5	10,5	23,7	52,6
Lako mi je da se opustim.	21,1	28,9	5,3	13,2	31,6
Ako nešto može da mi krene po zlu, sigurno i hoće.	7,9	13,2	21,1	18,4	39,5
Uvek sam optimističan/na u vezi moje budućnosti.	2,6	15,8	15,8	21,1	44,7
Mnogo uživam kada sam sa prijateljima.	0	5,3	15,8	18,4	60,5
Važno mi je da uvek imam nešto da radim.	0	13,2	23,7	15,8	47,4
Gotovo nikada ne očekujem da će se stvari odvijati onako kako želim.	15,8	7,9	21,1	26,3	28,9
Ne uznemirim se lako.	21,1	26,3	21,1	7,9	23,7
Retko računam na to da će mi se desiti dobre stvari.	13,2	5,3	23,7	7,9	50,0
Uglavnom očekujem da će mi se desiti više dobrih nego loših stvari.	7,9	13,2	15,8	15,8	47,4

Uprkos teškoćama i brizi za dete sa oštećenjem vida, roditelji su iskazali umereno izražen optimizam ($AS = 3,16$; $SD = 0,74$) (Tabela 2). Roditelji *očekuju najbolji ishod u neizvesnim situacijama, misle da će im se desiti više dobrih nego loših stvari,*

uživaju kada su u društvu svojih prijatelja i navode da im je važno kada imaju nešto da rade. Slične rezultate su dobili Van Dajk i saradnici 2007. godine (Van Dijk et al., 2007).

Tabela 3

Kvalitet života dece sa oštećenjem vida i njihovih porodica

Tvrđnja	Sve vreme	Ponekad	Nikad
Funkcionalni vid	29,48	47,9	22,65
Smetnje zbog oštećenja vida	16,59	26,31	57,11
Socijalni problemi	11,18	37,15	51,65
Frustracije i brige	8,94	32,64	58,44
Nega očiju	13,6	42,53	43,86
Uticaj na roditelje i porodicu	17,1	33,16	49,75
Zabrinutost zbog stanja oštećenja vida deteta	66,84	18,17	15,01
Briga o samopercepciji i interakciji	28,2	29,7	42,1
Briga o funkcionalnom vidu	35,86	36,17	27,95

Većina roditelja smatra da oštećenje vida ne stvara dodatne teškoće sem u bavljenju sportom i ostvarivanju socijalnih interakcija, što može da utiče na provođenje slobodnog vremena, ali i da potvrdi pretpostavku da su deca sa oštećenjem vida potencijalno izložena većem riziku od socijalne izolacije (Hodge et al., 2013).

Da se njihovo dete ne oseća drugačije i nesigurno zbog oštećenja vida smatra 70% roditelja. Komentarisanje, zadirkivanje ili zagledanje iskusilo je svako drugo dete sa oštećenjem vida, što je kod njih izazivalo bes i povređenost (Sim, 2020).

Stanje vida kod deteta roditelji vide kao veliki izvor stresa i osećaju se drugačije u odnosu na druge roditelje. Većina je zabrinuta da će stanje vida uticati na socijalni život i samopoštovanje kod deteta i da loš odnos vršnjaka često predstavlja izvor stresa i niskog samopoštovanja (D. W. Tuttle & N. R. Tuttle, 2004).

Tabela 4

Povezanost između samopoštovanja i optimizma i kvaliteta života roditelja

		Samopoštovanje	Optimizam
Kvalitet života	Spearman's rho	0,446*	0,244
	Sig. (2-tailed)	0,005	0,140

*Značajno na 0,01

Između skora na *Skali kvaliteta života* i *Skali samopoštovanja* utvrđena je statistički značajna umerena povezanost, ($r = 0,446$; $p = 0,005$) (Tabela 4). Povezanost između anksioznosti, samopoštovanja i osećaja subjektivnog blagostanja roditelja dece sa oštećenjem vida utvrđena je u studiji Sola-Karmona i saradnika (Sola-Carmona et al., 2013) koji smatraju da postepeno prihvatanje oštećenja vida i prilagođavanje na različite situacije pozitivno utiče i na njihovo samopoštovanje. U našem istraživanju praćena je povezanost između optimizma i kvaliteta života povezanog sa vidom i nije utvrđena značajna korelacija. Treba, međutim, imati u vidu da optimizam može značajno da korelira sa dijagnozom i uzrastom deteta kao i sa činiocima povezanim sa roditeljima (pol, godine života, obrazovanje, materijalni i

radni status, kvalitet odnosa sa partnerom) (Bujnowska et al., 2019; Heiman, 2002; Shenaar-Golan, 2017), što je preporuka da se ispita u budućim istraživanjima.

ZAKLJUČAK

Roditelji dece sa oštećenjem vida pokazuju umereno visok nivo optimizma i samopoštovanja. Između samopoštovanja i kvaliteta života postoji umerena statistički značajna korelacija. Većina smatra da stanje vida ne utiče značajno na kvalitet života njihovog deteta sem kad su u pitanju socijalne interakcije i odnos vršnjaka prema njima. Sa druge strane, smatraju da stanje vida deteta značajno utiče na roditelje i porodicu jer su izloženi pojačanom stresu u svakodnevnom životu i zabrinutosti za detetovu budućnost.

LITERATURA

- Alinčić Zorić, M. (2014). *Eudamonistički pristup blagostanju: razlike između dva društva*. [Nepublikovana doktorska disertacija, Univerzitet u Novom sadu, Filozofski fakultet].
- Al-Zeraid, F. M., Abeer, S., & Uchechukwu, O. (2019). Influence of parenting style on the visually impaired adolescents and their self-esteem – Analysis based on a Saudi population. *Biomed Journal of Scientific & Technical Research*, 19(5), 14607-14613. <http://dx.doi.org/10.26717/BJSTR.2019.19.003363>
- Brown, J. D., Dutton, K. A., & Cook, K. E. (2001). From the top down: Self-esteem and self-evaluation. *Cognition and Emotion*, 15(5), 615-631. <http://dx.doi.org/10.1080/02699930126063>
- Bujnowska, A. M., Rodríguez, C., García, T., Areces, D., & Marsh, N. V. (2019). Parenting and future anxiety: The impact of having a child with developmental disabilities. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(4), 668. <https://doi.org/10.3390%2Fijerph16040668>
- Cantwell, J., Muldoon, O. T., & Gallagher, S. (2014). Social support and mastery influence the association between stress and poor physical health in parents caring for children with developmental disabilities. *Research in Developmental Disabilities*, 35(9), 2215-2223. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2014.05.012>
- Galanakis, M. J., Palaiologou, A., Patsi, G., Velegraki, I. M., & Darviri, C. (2016). A literature review on the connection between stress and self-esteem. *Psychology*, 7(5), 687-694. <http://dx.doi.org/10.4236/psych.2016.75071>
- Hatt, S. R., Leske, D. A., Castañeda, Y. S., Wernimont, S. M., Liebermann, L., Cheng-Patel, C. S., Birch, E. E., Jonathan M. & Holmes, J. M. (2018). Patient-derived questionnaire items for patient-reported outcome measures in pediatric eye conditions. *Journal of American Association for Pediatric Ophthalmology and Strabismus*, 22(6), 445-448. <https://doi.org/10.1016/j.jaapos.2018.05.020>
- Heiman, T. (2002). Parents of Children with Disabilities: Resilience, Coping, and Future Expectations. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 14(2), 159-171. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1023/A:1015219514621>
- Hodge, S., Barr, W., Bowen, L., Leeven, M., & Knox, P. (2013). Exploring the role of an emotional support and counselling service for people with visual

- impairments. *British Journal of Visual Impairment*, 31(1), 5-19 <https://doi.org/10.1177/0264619612465168>
- Joković, S., Đević, R., Vilotić, S., Hadživuković, N. i Pavlović J. (2017). Metode ispitivanja i pokazatelji kvaliteta života. *Biomedicinska istraživanja*, 8(1), 90-94. <https://doi.org/10.7251/BI1701090J>
- Кабенина, И. П. (2016). Проблемы и стратегии помощи семье с ребенком с нарушением развития [Problems and strategies of assistance to families having children with developmental impairments]. *Современная зарубежная психология*, 5(1), 64-71. <https://doi:10.17759/jmfp.2016050108>
- Leyser, Y., & Hienze, T. (2001). Perspectives of parents of children who are visually impaired: implications for the field. *RE: view*, 33(1), 37-48.
- Lupón, M., Armayones, M., & Cardona, G. (2018). Quality of life among parents of children with visual impairment: A literature review. *Research in Developmental Disabilities*, 83, 120-131. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2018.08.013>
- Paulhus, D. L., & Williams, K. M. (2002). The dark triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality*, 36(6), 556-563. [https://doi.org/10.1016/S0092-6566\(02\)00505-6](https://doi.org/10.1016/S0092-6566(02)00505-6)
- Sim, O. I. (2020). Analysis of the coping process among visually impaired individuals, using Interpretative Phenomenological Analysis (IPA), *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(8), 1-14. <https://doi.org/10.3390/ijerph17082819>
- Sheldon, K. M., Elliot, A. J., Kim, Y., & Kasser, T. (2001). What is satisfying about satisfying events? Testing 10 candidate psychological needs. *Journal of Personality and Social Psychology*, 80(2), 325-339. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0022-3514.80.2.325>
- Shenaar-Golan, V. (2017). Hope and subjective well-being among parents of children with special needs. *Child & Family Social Work*, 22(1), 306-316. <https://doi.org/10.1111/cfs.12241>
- Sola-Carmona, J. J., Lopez-Liria, R., Padilla-Góngora, D., Daza, M. T., & Sánchez-Alcoba, M. A. (2013). Anxiety, psychological well-being and self-esteem in Spanish families with blind children. A change in psychological adjustment?. *Research in Developmental Disabilities*, 34(6), 1886-1890. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2013.03.002>
- Tuttle, D. W., & Tuttle, N. R. (2004). *Self-esteem and adjusting with blindness* (3rd ed.). Springfield, IL: Charles C Thomas.
- Van Dijk, J., Huisman, J., Moll, A. C., Schouten-van Meeteren, A., Bezemer, P., Ringens, P. J., Cohen-Kettenis, P., & Imhof, S. M. (2007). Health-related quality of life of child and adolescent retinoblastoma survivors in the Netherlands, *Health and Quality of Life Outcomes*, 5, 1-8. <https://doi.org/10.1186/1477-7525-5-65>
- Vučinić, V., i Anđelković, M. (2021). *Rana interevencija za decu sa oštećenjem vida*, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju.
- Zeigler-Hill, V. (Ed.). (2013). The importance of self-esteem. In V. Zeigler-Hill, (Ed.). *Self-esteem* (pp. 1-21). Psychology Press.

SELF-ESTEEM AND OPTIMISM IN PARENTS OF CHILDREN WITH VISUAL IMPAIRMENT AND THEIR RELATION TO THE QUALITY OF LIFE*

Vesna Vučinić¹, Branka Jablan¹, Zagorka Vujović², Marija Anđelković¹

¹University of Belgrade – Faculty of Special Education and Rehabilitation, Serbia

²Elementary school “Dragan Kovačević“, Serbia

Introduction: *Visual impairment significantly affects children’s quality of life and how families function. Research into the correlates of the quality of life of families with children with developmental disabilities has become possible due to the ecological approach to parenting and programs in special education and rehabilitation aimed at parents. A family’s quality of life depends on many factors. However, the results of numerous studies consistently indicate that the negative dimensions of this construct are associated with a child’s developmental disability and some psychological characteristics of parents. Essential information on the quality of life of a person or family can be obtained from self-assessment of personal experience and evaluation of its structural elements, such as health, well-being, emotional wellness, personal values, and self-esteem.*

Aim: *This research aimed to determine the relationship between self-esteem and optimism in parents of children with visual impairment and the family’s quality of life.*

Methods: *The Pediatric Eye Questionnaire – PedsEyeQ was used to collect information on the quality of life of children with visual impairment and their families.*

The Rosenberg Self Esteem Scale was used to assess self-esteem in parents, while Life Orientation Test was used for optimism. The sample included 38 parents of children with visual impairment.

Results: *The results showed a moderate positive correlation between self-esteem in parents of children with visual impairment and the self-assessed quality of life. No correlation was found between the parents’ self-assessed quality of life and the level of optimism.*

Conclusion: *For organizing activities in the community and making decisions, it is very important how parents of children with visual impairment value themselves and see the future of their families. Thus, it is necessary to constantly work on shaping their realistic expectations (optimism) and healthy self-esteem through parent-oriented intervention programs.*

Keywords: *parents of children with visual impairment, quality of life, self-esteem, optimism*

* This paper is part of the projects “Creating Protocols for Assessing Educational Potentials of Children with Developmental Disabilities as the Criteria for Developing Individualized Education Plans for Children with Developmental Disabilities” and “Social Participation of People with Intellectual Disability” supported by the Ministry of Science, Technological Development and Innovation of the Republic of Serbia (451-03-47/2023-01)